

HERCEGOVINA- časopis za kulturno i historijsko nasljeđe, Arhiv Hercegovine Mostar, Muzej Hercegovine Mostar, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode Mostar, Mostar 1981, 1,344.

Tri značajne kulturne institucije — Arhiv Hercegovine, Muzej Hercegovine i Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode, sve iz Mostara— omogućile su široj javnosti da se preko periodičnog časopisa »Hercegovina« upozna sa bogatim fondom znanja o kulturnoj i historijskoj baštini Hercegovine.

Pokretanje ove stručne publikacije ima za cilj da se kroz naučne i stručne priloge iz oblasti historije, arheologije, etnologije, historije umjetnosti, historije književnosti, arhivistike, muzeologije i zaštite spomenika kulture i prirode, prvenstveno iz Hercegovine, saopšte rezultati dugogodišnjeg rada na prikupljanju, sređivanju, obradi, zaštiti i publikovanju arhivske građe, zatim sa priređenih izložbi arhivske građe, iz muzeološkog i naučnoistraživačkog rada, spasilačkih zahvata, zakonske zaštite, prikupljanja historijske, arhitektonske i foto-dokumentacije, konzervatorsko-restauratorskih radova na zaštiti i oživljavanju spomenika i spomeničnih cjelina Hercegovine.

U rubrikama rasprave, studije i članci, zatim sjećanja i izvori nalazi se više zanimljivih radova. Nedavno otkrivena i izvađena skupina antičkih amfora i nalaz jednog srednjovjekovnog čamca monoksila u jezerskom kompleksu Hutova blata kod Čapljinje (lokalitet Desilo, selo Bajovci), pokazatelji su intenzivnog korišćenja proizvoda ulja i vina, što su prevoženi amforama za razmjenu dobara sa Ilirima na donjoj Neretvi i u zaleđu Narone, poznatog trgovačkog centra, preko kojeg se vršila distribucija. »Arheološko nalazište na području Hutova blata«, (11-26), koje je u svom radu opisala Vukosava Atanacković-Salčić, prilog je proučavanju hidroarheologije u podmorju dalmatinske obale i priobalne trgovine u antičko doba.

Mr Tomoslav Anđelić je, proučavajući »ostatke kasnoantičke sakralne arhitekture u Vinjanima kod Posušja«, (27-39), došao do zaključka da se radi o većem antičkom naselju u okviru kojeg je u vrijeme kasne antike sagrađen i sakralni objekat-bazilika. Na osnovu oštećenog plana autor je baziliku u Vinjanima okvirno datirao u V, odnosno, u prvu polovinu VI stoljeća. Ova bazilika se može svrstati u red ostalih istovremenih kasnoantičkih sakralnih objekata Bosne i Hercegovine, u baziliku naronitanskog tipa, čije su karakteristike znatno veći broj sporednih prostorija relativno pravilno raspoređenih uzduž glavnih zidova.

Dr Pavao Anđelić je građu o »Bišću i Blagaju, političkom centru Humske zemlje u srednjem vijeku« (41-72) prikupljao kombinacijom arheološke i uže historiografske metodologije. O ovom zanimljivom i važnom području postoje oskudni podaci i heterogena građa, pa stoga Anđelićev rad nema jedinstvenu cjelinu, nego je sastavljen od niza kraćih priloga koji pružaju uvid u pojedine aspekte ove složene problematike. Ti kraći radovi govore o Bišću i Blagaju, političkom centru Humske zemlje u srednjem vijeku, arheološkoj i

geografsko-istorijskoj topografiji, gradu Boni ili Buni, gradu Humu, o rijeci Zahumki, o imenu Zahumljani, Humljani, o Humu, humskoj zemlji, Humljanima, odakle su Humljani došli na Balkan, o području Bišća, Blagaja i Bijelog polja u okviru župskog upravnog sistema u srednjem vijeku, o turskoj nahiji Humskoj zemlji i o problemu postojanja užeg područja pod imenom Humska zemlja. Ime »Sandalja Hranića Kosače u našim narodnim predanjima« (73-87), kao što se vidi iz rada dr Vljaka Palavestre, nije zaboravljeno i ono se, kao mutan odbлесак njegove nekadašnje veličine i slave, ipak sačuvalo u našoj narodnoj tradiciji sve do naših dana.

Gabela je u periodu od 1490. do 1878. godine bila najznačajnije tursko odbrambeno uporište u donjoj Neretvi. Zahvaljujući svom prirodnom i strateškom položaju, riječnoj komunikaciji i blizini mora, turska Gabela, prema navodima mr Anđelka Zelenike, nastavlja srednjovjekovnu tradiciju i funkciju starog Drijeva, samo u nešto izmjenjenim društveno-političkim uslovima. Kako su se politički odnosi između Turske Carevine i Mletačke Republike duž njihove granice pogoršavali, tako su Turci intenzivnije gradili sistem svojih utvrđenja u donjoj Neretvi, a posebno u Gabeli.

Dr Muhamed Ždralović je, u svom prilogu poznavanju djela Šejha Juje, (119-137), jednog od najznačajnijih pisaca na orijentalnim jezicima s tla Jugoslavije s kraja XVII i početka XVIII stoljeća, ukazao na prepisivačku djelatnost Šejha Juje, autografe njegovih djela, naslove njegovih djela i njegova djela u orijentalnoj zbirci Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Ni jedno djelo Šejha Juje, izuzev komentara na Atıruddinovo djelo o logici nije izdato. Još nije data ni prava književna i naučna ocjena Jujinih djela.

Zanimljiv je i napis mr Marijana Sivrića o nekim upisivanjima hercegovačkih prezimena u drugoj polovini XVII stoljeća u maticama župe Grad u Dubrovniku (139-169). Ove matice pružaju značajne podatke za porodice i rodove doseljene iz krajeva susjedne Hercegovine, a vrlo su vrijedne i s aspekta etničkih kretanja, porijekla i razvoja pojedinih rodova.

Članak »Groblje na Bjelušinama u Mostaru« Radomira Stanića, (171-194), samo je skica za monografiju, jer ovo groblje po mnogim vrijednostima svojih spomenika, sadržanih kako u natpisima kao njihovim najistaknutijim elementima, tako i u klesarskim dekorativno-plastičnim odlikama, zaslužuje da dobije potpunu i iscrpnu monografiju.

Dr Božo Madžar je iz arhiva austrijskog konzularnog predstavništva u Mostaru odabrao i preveo dva dokumenta konzula Martirta (195-207). Oba dokumenta govore o prilikama u Hercegovini u to doba i o završetku ustaničkog pokreta Luke Vukalovića.

Napis Danke Ivić predstavlja prilog izučavanju mostarskog kujundžijskog zanata u prvoj polovini XX stoljeća, a nosi naslov: »Mostarske kujundžije XX vijeka i njihovi proizvodi pafte kukače i ploče čilitlije« (209-223). Želeći da se sačuva autentično svjedočanstvo o načinu na koji su mostarske kujundžije na početku XX stoljeća

izrađivale neke svoje proizvode, D. Ivić se pozvala na kazivanje posljednjeg živog mostarskog kujundžije Stojana Kačića.

Sljedeća dva rada iz perioda narodnooslobodilačke borbe govore o aktivnosti KP i narodnooslobodilačkih odbora na slobodnoj teritoriji u sjevernoj Hercegovini 1941-1942. godine i o borbama Devete dalmatinske udarne divizije za oslobođenje Hercegovine, a autori su mr Momčilo Radović i Stjepan Ivanković.

U rubrici »Sjećanja i izvori« nalaze se radovi Dž. Bijedića o formiranju Oblasnog komiteta KPJ za Hercegovinu 1939. godine i Mjesnog komiteta KPJ Mostar 1940. godine, M. Zovka o Alfredu Bergmanu, T. Šarenca o razvoju KPJ u bilećkom kraju i M. Vega o ispisima iz Historijskog arhiva u Dubrovniku o srednjovjekovnoj Hercegovini.

Časopis je opremljen većim brojem fotografija, crteža i karata, a navedeni radovi doprinose su novim saznanjima o istorijskom nasljeđu Hercegovine.

Senija Penava

ISTORIJSKI ZBORNIK INSTITUTA ZA ISTORIJU U BANJALUCI, GODINA I, II, broj 1, 2, Banjaluka 1981, 1982. godine (str. 197 i 370)

Zbog izraženih potreba istorijske nauke, 1979. godine osnovan je Institut za istoriju u Banjaluci, koji je programski prvenstveno bio usmjeren na obavljanje poslova i radnih zadataka naučno-istraživačkog karaktera iz istorije Banjaluke i Bosanske krajine. Banjaluka, kao najveće gradsko naselje i središte Bosanske krajine, ima bogatu prošlost i tradiciju, koje prelaze uske lokalne okvire i ulaze u šire istorijske tokove. Kao takva, zahvalna je tema za istraživača, dok, s druge strane, proučavanje njene prošlosti, s posebnim akcentom na savremenu istoriju, u nastojanju da se potpunije osvijetle i predstave rezultati klasne borbe radničkog pokreta, doprinosi kompletnijoj obradi istorijske problematike i na daleko širem prostoru.

Djelatnost novoosnovanog Instituta iskazuje se i u objavljivanju radova iz domena istorijske nauke. U tom smislu, 1980. godine Institut se predstavio javnosti prvim brojem svoga časopisa, koji izlazi jedanput godišnje pod nazivom Istorijski zbornik. U ovom časopisu, saradnici Instituta, kao i ostali radnici na polju naučnoistraživačke djelatnosti, saopštavaju, kako naučnoj, tako i široj javnosti rezultate svoga rada. Pojava svakog novog sličnog časopisa, kao što je Istorijski zbornik, utoliko je značajnija jer obogaćuju historiografiju Bosne i Hercegovine kao i Jugoslavije u širem smislu, te doprinosi afirmaciji i popularizaciji istorijske nauke uopšte. Materijal koji tretira ovaj Zbornik nije ograničen samo na Banjaluku i Bosansku krajinu, nego ima i šire okvire. Časopis ima dosta ustaljenu formu